

ПРАКТИКА «ПРОБНІ ЗАНЯТТЯ У ЗВО»: СУЧАСНІ ВЕКТОРИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Толмачова І. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту
orcid.org/0000-0003-1584-7274
irina.tolmacheva@gmail.com*

Ільїна О. О.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти
та освітнього менеджменту
orcid.org/0000-0003-1951-4311
ilinahelen@ukr.net*

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
пров. Руставелі, 7, Харків, Україна*

У статті представлено досвід забезпечення сучасних векторів організації та проведення практики «Пробні заняття у ЗВО» зі здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки. Дану практику схарактеризовано як площину професійно-особистісного самовизначення студентів, в якій актуалізується їхній суб'єктний потенціал, формуються та набувають нових якісних ознак всі складові професійної компетентності.

Мета практики «Пробні заняття у ЗВО» – підготовка фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі інноваційного характеру в сфері освітньої практики в ході викладацької діяльності.

Акцентовано увагу на очікуваних результатах проходження практики, а саме комплексі компетентностей, знань та розумінь за спеціальністю, які відповідають освітньо-професійній програмі.

Представлено специфіку організації та проведення практики в дистанційній формі. Авторами висвітлено систему принципів та умов

роботи з майбутніми фахівцями, які сприяють максимальному забезпеченню програмових результатів.

Продемонстровано систему трудових дій, представлених у Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», зокрема: підготовка навчальних та методичних матеріалів; викладання, консультативна підтримка студентів; оцінювання результатів навчання; використання дослідницьких і творчих проєктів; участь у роботі кафедри, професійних об'єднань, організація освітніх та наукових заходів.

Виділено та стисло схарактеризовано групи труднощів, з якими стикаються студенти в ході практики «Пробні заняття у ЗВО». Запропоновано шляхи усунення кожного ускладнення.

Акцентовано увагу на ролі викладача-керівника практики як носія ціннісних установок та сенсів у професійній діяльності, що усвідомлено транслює певну модель поведінки викладача ЗВО.

Наголошено, що такий підхід до організації та проведення практики «Пробні заняття у ЗВО» зі здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня відповідає сучасним викликам та сприятиме професійному становленню майбутнього фахівця, який буде ефективно здійснювати викладацьку діяльність в умовах академічної свободи.

***Ключові слова:** заклад вищої освіти, магістерський рівень, практика «Пробні заняття у ЗВО», сучасні підходи, професійна компетентність.*

PRACTICE "TRIAL CLASSES IN HIGH SCHOOLS": MODERN IMPLEMENTATION VECTORS

Tolmachova I.

*candidate of pedagogical sciences, associate professor,
professor of the department of pedagogy, psychology, primary education and
educational management*

orcid.org/0000-0003-1584-7274

irina.tolmacheva@gmail.com

Irina O.

*Candidate of pedagogical sciences, senior teacher of the department of
pedagogy, psychology, primary education and educational management*

orcid.org/0000-0003-1951-4311
ilinahelen@ukr.net
municipal institution "Kharkiv humanitarian and pedagogical academy" of
the Kharkiv regional council
(Kharkiv, Ukraine)

The article presents the experience of providing modern vectors of the organization and carrying out the practice of "Trial classes in higher education institutions" with students of higher education of the second (master's) level, specialty 011 Educational, pedagogical sciences. This practice is characterized as a plane of professional and personal self-determination of students, in which their subject potential is actualized, all components of professional competence are formed and acquire new quality features.

The purpose of the practice "Trial classes in higher education institutions" is to train specialists who are able to solve current problems, complex tasks of an innovative nature in the field of educational practice in the course of teaching activities.

Attention is focused on the expected results of the internship, namely the set of competencies, knowledge and understanding in the specialty that correspond to the educational and professional program.

The specifics of the organization and conducting of practice in remote form are presented. The authors highlighted the system of principles and conditions of work with future specialists that contribute to the maximum provision of program results.

The system of labor actions presented in the Professional Standard for the group of professions "Teachers of higher education institutions" was demonstrated, in particular: preparation of educational and methodical materials; teaching, advisory support for students; assessment of learning outcomes; use of research and creative projects; participation in the work of the department, professional associations, organization of educational and scientific events.

Groups of difficulties faced by students during the practice of "Trial classes in higher education institutions" are highlighted and briefly characterized. Ways to eliminate each complication are proposed.

Attention is focused on the role of the teacher-head of practice as a bearer of value attitudes and meanings in professional activity, which consciously broadcasts a certain model of behavior of a teacher of higher education.

It is emphasized that this approach to the organization and conduct of the practice "Trial classes at the ZVO" with students of higher education of the second (master's) level meets modern challenges and will contribute to the professional development of a future specialist who will effectively carry out teaching activities in conditions of academic freedom.

***Key words:** institution of higher education, master's level, practice "Trial classes in higher education institutions", modern approaches, professional competence.*

Постановка проблеми. Одним із маркерів ефективності сучасної вищої освіти виступає підготовка фахівців, які вміють ефективно діяти в умовах новітніх викликів та отримувати максимальний результат у професійній діяльності. Практична, дієва складова професійної компетентності майбутнього фахівця у галузі освіти, багато в чому, забезпечується в ході педагогічної практики.

Педагогічна практика – обов'язковий компонент освітньо-професійних програм для всіх освітніх ступенів, одна з форм організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Це своєрідна площина інтеграції ціннісних орієнтацій, теоретичних знань і практичних умінь студентів задля їхнього подальшого особистісного та професійного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблематики організації та проведення педагогічної практики у закладі вищої освіти педагогічного профілю розглянуто вітчизняними науковцями.

Так, Г. Ващенко, А. Макаренко, І. Огієнко, В. Сухомлинський вважали за необхідність поєднання глибоких теоретичних знань з цілеспрямованою практичною підготовкою та систематичним залученням майбутніх учителів до роботи в умовах реального навчального закладу. Дослідники В. Безпалько, І. Бех, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень звертали увагу на теоретичні та

методологічні засади професійної підготовки вчителя. Наукові здобутки В. Бондаря, С. Полянського присвячені місцю й ролі педагогічної практики в системі професійної підготовки педагога. Інтереси О. Бабакіної, С. Беляєва, Л. Петриченко, Г. Пономарьової, А. Харківської направлені на особливості організації та проведення педагогічної практики як невід'ємної складової професійної підготовки майбутнього вчителя.

Мета статті – схарактеризувати досвід забезпечення сучасних векторів організації та проведення практики «Пробні заняття у ЗВО» зі здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

Виклад основного матеріалу. У «Стандарті вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти» є рекомендації щодо реалізації практичної підготовки студентів через формування у них комплексу компетентностей та забезпечення відповідних результатів навчання [2].

Практику «Пробні заняття у ЗВО» віднесено до обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня (галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»), її обсяг складає 6 кредитів ЄКТС (180 год). З них 62 год. – аудиторні заняття, 118 год. – самостійна робота студентів. Термін проходження – перший та другий семестри, форма підсумкового контролю – залік. База практики – Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна » Харківської обласної ради.

Мета практики «Пробні заняття у ЗВО» – підготовка фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні задачі інноваційного характеру в сфері освітньої практики в ході викладацької діяльності.

Завдання практики:

- безпосереднє ознайомлення здобувачів освіти з сучасними формами та методами викладання освітніх компонентів зі спеціальності, а також їхньому практичному оволодінню;

- формування здатності здійснювати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти;
- формування комплексу компетентностей, необхідних для самостійного вирішення професійних завдань в умовах реального освітнього процесу у ЗВО на інноваційних засадах;
- подальше здобуття студентами магістратури професійних якостей майбутнього викладача;
- накопичення матеріалів для написання курсової роботи з освітнього компонента «Сучасні технології навчання»;
- формування вміння оцінювати заняття у ЗВО у відповідності до сучасних критеріїв та робити на їх основі висновки щодо організації власної викладацької діяльності;
- формування у студентів-практикантів творчого підходу до організації освітнього процесу у ЗВО, формуванню потреби у професійному самовдосконаленні та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії [2].

Проходження практики спрямоване на формування інтегральної компетентності – здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук, що передбачають здійснення викладацької, управлінської та експертної діяльності у сфері освіти.

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.
- ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК7. Здатність до міжособистісної взаємодії.
- ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо.
- ЗК9. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти.

СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти.

СК7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

СК9. Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності.

СК10. Здатність і готовність проєктувати, проводити навчальні заняття, здійснювати керівництво практикою та іншими формами освітнього процесу.

Програмні результати навчання

РН2. Використовувати сучасні цифрові технології і ресурси у професійній, інноваційній та дослідницькій діяльності.

РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти.

РН7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.

РН8. Розробляти і викладати освітні курси в закладах вищої освіти, використовуючи методики, інструменти і технології, необхідні для досягнення поставлених цілей [6].

Погоджуємося з думкою про те, що «під час педагогічної практики створюються умови, що максимально наближені до самостійної професійної педагогічної діяльності. Для того, щоб практичне навчання студентів дійсно послужило одним із головних етапів формування їх професійних умінь і компетентностей, професійна практика, як і будь-яка інша діяльність, повинна бути привабливою та значимою для студентів» [1, с.13]. Ми розглядаємо практику «Пробні заняття у ЗВО» як площину професійно-особистісного

самовизначення студентів, в якій актуалізується їхній суб'єктний потенціал, формуються та набувають нових якісних ознак всі складові професійної компетентності.

В процесі практики передбачено наступні види роботи магістрантів: робота із сайтом ЗВО: вивчення особливостей функціонування ЗВО (документація, що регулює діяльність ЗВО, діяльність викладачів та здобувачів освіти, специфіка організації освітнього процесу у ЗВО тощо); спостереження навчальних занять викладачів кафедри; підготовка конспектів пробних занять, узгодження їх із керівником практики та викладачем освітнього компоненту; добір та оформлення дидактичного матеріалу з освітнього компоненту; розроблення завдань для проведення занять різних видів у дистанційній формі; створення портфоліо «Професійний профіль сучасного викладача ЗВО»; проведення пробних занять за графіком; спостереження за проведенням пробних занять іншими студентами групами та заповнення щоденника спостережень; підготовка та представлення документації викладачу-керівнику практики [6].

По закінченню практики здобувачі вищої освіти повинні здати викладачу-керівнику практики таку звітну документацію: характеристику, укладену викладачем-керівником практики від кафедри, завірену підписом завідувача кафедри та печаткою ЗВО; щоденник спостережень; конспекти проведених занять; портфоліо «Професійний профіль сучасного викладача ЗВО»; звіт.

Одним із сучасних векторів реалізації практики вважаємо дистанційну форму її проведення. У «Положенні про проведення практики здобувачів вищої освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради» зазначено, що «у разі складної епідеміологічної ситуації в країні загалом чи регіоні зокрема, уведенням карантину в групі через інфекційні захворювання, або запровадженням воєнного стану практику дозволяється проходити у змішаному або дистанційному режимі» [4].

У 2022–2023 навчальному році всі види практики на Освітньо-професійній програмі, що розглядається, здійснюються у дистанційному режимі. Нами враховано особливості організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, представлені у даному документі [3].

Обов'язковий вектор роботи – реалізація керівниками практики системи принципів та умов, що сприяють становленню суб'єктної позиції практиканта в позиції викладача ЗВО.

Роботу в ході практики було побудовано на принципах: взаємозв'язку теоретичного навчання та практики; системності та послідовності: поетапне освоєння всіх видів професійної діяльності, системне оволодіння всіма професійними функціями фахівця; наступності: змістовний взаємозв'язок усіх видів практики, коли освоєння нового здійснюється на основі досвіду, набутого здобувачами освіти на попередніх етапах практичної підготовки; принцип відкритості, де кожне нове переосмислення педагогічної дійсності відкриває нові можливості для втілення у нову професійну реальність; поліфункціональності: одночасне виконання в ході практики різних професійних функцій (організаторської, соціально-виховної, соціально-освітньої) та оволодіння різними професійними ролями (організатора діяльності, помічника, консультанта тощо) [1, с.15].

У свою чергу, дані принципи реалізовано через комплекс умов. До організаційних умов проведення практики «Пробні заняття у ЗВО» віднесемо: розроблення програм практики на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми, освітньо-наукової програми, навчального плану; забезпечення проведення всіх організаційних заходів перед початком практики: інструктажі про порядок проходження практики та з техніки безпеки, ознайомлення практикантів з необхідною документацією (програма практики, щоденник, методичні рекомендації тощо), перелік яких установлює адміністрація академії. Серед дидактичних умов виділимо: надання магістрантам відео-, графічної та текстової інформації з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; здійснення

методичного керівництва; координацію дій з працівниками відділу практики та викладачами, в групах яких здобувачі освіти здійснюють спостереження та проводять заняття; контроль виконання практикантами правил внутрішнього трудового розпорядку; перевірка та оцінювання звітної документації здобувачів вищої освіти [6].

Важливий напрям роботи – забезпечення усвідомленого та ефективного використання магістрантами наявної у них системи знань. Нами враховано, що магістранти на період проходження даного виду практики ознайомлені з результатами наукових розвідок класиків української педагогічної думки та актуальними тенденціями розвитку вищої освіти в Україні та в Європі в умовах сучасних викликів. Дану проблематику було розглянуто в ході вивчення освітніх компонентів «Педагогіка у сфері вищої освіти» та «Сучасні освітні технології». Важливо в ході практики сприяти всебічному та ґрунтовному закріпленню попередньо здобутих знань, перетворенні їх у своєрідну світоглядну систему, яка стане фундаментом професійної компетентності.

Передбачено опанування здобувачами системою трудових дій, представлених у Професійному стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», зокрема: підготовка навчальних та методичних матеріалів; викладання, консультативна підтримка студентів; оцінювання результатів навчання; використання дослідницьких і творчих проєктів; участь у роботі кафедри, професійних об'єднань, організація освітніх та наукових заходів тощо [5].

При підготовці навчальних занять магістранти: ознайомлюються з законодавчими документами України та нормативними документами Академії щодо організації освітнього процесу; користуються матеріалами Цифрового репозиторію Бібліотеки КЗ «ХГПА», в яких відображено сучасні завдання та тенденції у педагогічній освіті; задіюють компетентності, набуті ними в ході неформальної освіти (проходження онлайн-курсу «Критичне мислення для освітян» на освітній платформі Prometheus та онлайн-курсу «#BLEND_IT:

ОПАНУЄМО ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ» на платформі EdEra; заходи з фахівцями у освітянській галузі, які скоординовано кафедрою педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту; заходи на базі Інноваційно-тренінгового кабінету початкової освіти); реалізують результати навчально-дослідної та науково-дослідної роботи.

У процесі взаємодії з магістрантами в ході практики «Пробні заняття у ЗВО» нами було зафіксовано низку труднощів, з якими вони стикалися, виконуючи функції викладача ЗВО. Вважаємо дані ускладнення природнім процесом, який є органічною частиною практичної підготовки в умовах сучасних викликів. Викладачі-керівники практики проводили роботу щодо усунення та попередження таких ризиків, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

**Труднощі магістрантів в ході практики «Пробні заняття у ЗВО»
та варіанти їхнього усунення**

№ з/п	Вид труднощів	Характеристика ускладнень	Заходи щодо усунення труднощів
1	Об'єктивні	Певна обмеженість технічних можливостей працювати в синхронному режимі	Задіяння компетентностей магістрантів щодо організації та проведення змішаного навчання
2	Суб'єктивні	Недостатній рівень сформованості вмінь критично відбирати та представляти інформацію для проведення навчальних занять	Попереднє визначення критеріїв відбору інформації, обговорення відповідності інформації даним критеріям
		Труднощі у встановленні часових меж використання окремих методів навчання	Попереднє визначення часових меж використання запланованих методів навчання, позначення їх у конспекті заходу
		Невміння задіяти весь потенціал певного методу навчання	Попереднє визначення переваг використання певного методу навчання та самоаналіз результатів після проведення заняття
3	Об'єктивно-суб'єктивні	Незначний досвід рефлепрактики	Цілеспрямоване забезпечення викладачами, що забезпечують спеціальність, досвіду рефлепрактики в різних видах та формах організації освітнього процесу
		Різний рівень розвитку стресостійкості в студентів, з якими магістранти проводять заняття	Задіяння знань та умінь магістрантів щодо психологічної самопідтримки та підтримки іншої людини. Координація неформальної освіти здобувачів із даної проблематики

Вважаємо, що якість реалізації магістрантами різних видів діяльності викладача ЗВО в ході практики корелює з особистістю викладача-керівника практики. Керівник практики – носій ціннісних установок та сенсів у професійній діяльності, що усвідомлено транслює певну модель поведінки викладача ЗВО. Консультування здобувачів щодо організації та проведення навчальних занять передбачало спілкування в дистанційному форматі як сумісний пошук, планування та реалізацію найбільш ефективних сучасних практик організації різних форм освітнього процесу у ЗВО. Консультування здійснювалося у формі освітнього діалогу задля забезпечення суб'єктної позиції практиканта. У ході консультування було забезпечено емоційний контакт та психологічну підтримку студентів. Ми намагалися разом із магістрантами визначити вимоги сучасного професійного простору до фахівця та ризику викладацької діяльності; допомогти їм цілісно, діалектично побачити освітній процес у ЗВО педагогічного профілю; зорієнтуватися у колі сучасних викликів, що стоять перед ЗВО; спрогнозувати можливі нестандартні ситуації та ефективні стратегії поведінки викладача в них; відрефлексувати організаційні та дидактичні аспекти проведення ними навчальних занять; визначити професійні ресурси щодо подальшого становлення як викладачів ЗВО, тощо.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що забезпечення відповідності практики «Пробні заняття у ЗВО» сучасним вимогам та запитам сприятиме професійному становленню майбутнього фахівця, який буде ефективно здійснювати викладацьку діяльність в умовах академічної свободи.

Системна реалізація сучасних векторів організації та проведення практики «Пробні заняття у ЗВО» зі здобувачами вищої освіти другого (магістерського) рівня, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки безпосередньо впливає на поступове набуття ними суб'єктивного досвіду та зміну стану сформованості професійної компетентності до максимально можливого рівня в конкретних умовах.

Подальші наукові розвідки доречно спрямувати на визначення дієвих механізмів реалізації горизонтальних зв'язків всіх видів практик, передбачених освітньо-професійною програмою для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня (галузь знань 01 Освіта/ Педагогіка, спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»).

ЛІТЕРАТУРА

1. Наскрізна педагогічна практика: навч.-метод. посіб.: 3-е видання доповнене і перероблене / за ред. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 335 с.

2. Освітньо-професійна програма «Освітні, педагогічні науки» для другого (магістерського) рівня за галуззю знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки : затв. рішенням Вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради від 15.06.2022р. протокол № 11. URL : <http://surl.li/ebbwf> (дата звернення: 04. 03.2023).

3. Положення про дистанційне навчання: затв. рішенням Вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради від 22.04.2020 р. протокол № 10. URL : <http://surl.li/ircd> (дата звернення: 01. 03.2023).

4. Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. URL: <http://surl.li/swvb> (дата звернення: 03.03.2023)

5. Про затвердження професійного стандарту на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти»: Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) від 23.03.2021 р. № 610. URL: <http://surl.li/piql> (дата звернення: 04.03.2023).

6. Робоча програма практики «Пробні заняття у ЗВО» URL: <http://surl.li/fvqpu> (дата звернення: 04.03.2023).

REFERENCES

1. Naskrizna pedahohichna praktyka: navch.-metod. posib.: 3-e vydannya dopovnene i pereroblene (2019). [End-to-end pedagogical practice: teaching method. manual: 3rd edition supplemented and revised]. Za red. A.A. Sbruyevoyi. *Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka*. P. 335.

2. Osvitn'o-profesiyna prohrama «Osvitni, pedahohichni nauky» dlya druhoho (mahisters'koho) rivnya za haluzzyu znan' 01 Osvita/Pedahohika spetsial'nist' 011Osvitni, pedahohichni nauky (2022). [Educational and professional program "Educational, pedagogical sciences" for the second (master's) level in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy specialty 011Educational, pedagogical sciences]. Zatv. rishennyam Vchenoyi rady Komunal'noho zakladu «Kharkivs'ka humanitarno-pedahohichna akademiya» Kharkivs'koyi oblasnoyi rady vid 15.06.2022r. protokol № 11. URL : <http://surl.li/ebbwf>

3. Polozhennya pro dystantsiyne navchannya (2020). [Regulations on distance learning]. Zatv. rishennyam Vchenoyi rady Komunal'noho zakladu «Kharkivs'ka humanitarno-pedahohichna akademiya» Kharkivs'koyi oblasnoyi rady vid 22.04.2020 r. protokol № 10. URL : <http://surl.li/ircd>

4. Polozhennya pro provedennya praktyky zdobuvachiv vyshchoyi osvity Komunal'noho zakladu «Kharkivs'ka humanitarno-pedahohichna akademiya» Kharkivs'koyi oblasnoyi rady (2023). [Regulations on the practice of students of higher education at the Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy Communal Institution of the Kharkiv Regional Council]. URL: <http://surl.li/swvb>

5. Pro zatverdzhennya profesiynoho standartu na hrupu profesiy «Vykladachi zakladiv vyshchoyi osvity» (2021). [On the approval of the professional standard for the group of professions "Teachers of higher education institutions"]. Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta sil's'koho hospodarstva Ukrainy (Minekonomiky) vid 23.03.2021 r. № 610. URL: <http://surl.li/piql>

6. Robocha prohrama praktyky «Probni zanyattya u ZVO» (2022). [Working program of practice "Trial classes at the ZVO"]. URL: <http://surl.li/fvqpu>